

TAGADÁS A KONVERBIUMI MELLÉKMONDATOT TARTALMAZÓ KAZAK MONDATOKBAN

Ótott-Kovács Eszter

Bevezetés

A kazak a török nyelvek kipcsak ágába tartozó nyelv, amelyet Közép-Ázsiában, főként Kazahsztánban beszélnek. A kazakban – a török nyelvekhez hasonlóan – a „típusos” alárendelői mellékmondatok predikátuma egy nonfinit ige. Az alábbi dolgozatban az alárendelői mondatok egy csoportjával, a határozói igeneves (vagy az újabb turkológiai szakirodalomban konverbiuminak¹ nevezett) mellékmondatokkal kívánok foglalkozni, ezen belül is az *-(I)p* morfémával alkotott szerkezetekkel. Arra teszek kísérletet, hogy megmagyarázzam, egyes esetekben a főmondat funkcionális kategóriáinak hatóköre miért terjed ki az *-(I)p* konverbiumi morfémás mellékmondatokra, míg más esetekben ez miért nem történik meg.

Jelen dolgozat kazak korpuszát főként Biacsi–Mukuseva (2011) munkájából általam gyűjtött mondatok alkotják, de felhasználtam más kazak nyelvű szövegeket, valamint Tanç (2002) és Tekin (2007) példaanyagát is – utóbbi kettőből csak a példák egy töredéke került be a szövegbe. Az összegyűjtött mondatokon végrehajtott nyelvi tesztekben Mukuseva Rausangül volt segítségemre, akinek ezúton is köszönöm a segítségét.

A kazak cirill betűs írást a dolgozatban latin betűs turkológiai átírásban közlöm. Az aláhúzott hangkapcsolatok azt jelölik, amikor egy betű jelez több hangot (például az *и* betű esetében *iy*.)

---

¹ A régebbi turkológiai szakirodalomban használatos volt a latinról szóló nyelvészeti munkákból vett *gerundium* kifejezés is ugyanezen szerkezetek megjelölésére (például Yüce 1999). Azonban a *gerundium* terminus többértelműségére hivatkozva Ramstedt (1903: 44–57) bevezeti a *konverbium* szakkifejezést, amit először a mongol nyelvek esetében használ. A mongolisztikai szakirodalomból terjedt el a turkológiai, tunguzisztikai, majd később más nyelvek nyelvészeti terminológiájában, ahol a mongolhoz hasonlóan, egy speciális nonfinit predikátumú mellékmondat megjelölésére szolgál (Haspelmath 1995: 46). Jelen dolgozatban a *konverbium* terminust fogom használni.

1. A konverbiuumokról és az *-(I)p* morfémás szerkezetekről általában

A turkológiai szakirodalomban a konverbiumi mellékmondatok leggyakrabban használt definíciója a következő: a konverbiumi mellékmondatok olyan alárendelői szerkezetek, amelyek predikátuma egy nonfinit ige, és amelyek sohasem állnak argumentumpozícióban a mátrix mondatban (Aydemir 2009: 22, Johanson 1995: 316, Turan 2000: 32). Vagyis ezen definíció szerint konverbiumi mellékmondat az (1) példában a szögletes zárójelbe tett rész, amelynek a predikátuma a *ketip bara žatqanda* nonfinit igei szerkezet, ahol a *žat-* 'fekszik; *segédige*' az igező, amihez a *-GAndA*² konverbiumi morféma csatlakozik. Ahogy látható, a konverbiumi mellékmondatok predikátumai kifejezhetnek aspektusviszonyokat is: a *žat-* segédigével alkotott szerkezetek a progresszív aspektust fejezik ki. Megfigyelhető továbbá, hogy a konverbiumi mellékmondat nem argumentumpozícióban van a főmondatban, hanem adjunktum (az (1) példában időbeli viszonyt ('amikor') ad meg). Minden konverbiumi mellékmondat időértelmezését (*Tense*) a főmondati predikátum időjele határozza meg.

- (1) *Qiz [ket-ip bar-a žat-qanda], žol-da üš uri*
 lány megy-cv AUX-cv AUX-cv út-LOC három tolvaj
usta-p al-a-dī.
 fog-CV vesz-PRS-SG/PL.3
 'A lányt amikor épp ment, az úton három tolvaj elfogta.'

1.1. Az összetett konverbiumi morfémák

A kazakban igen sok különféle konverbiumi morféma van. Ezeket többnyire morfológiai szempontból szokás csoportosítani. Az előbb említett *-GAndA* az „összetett morfémák” közé tartozik. A szakirodalom az alábbi „összetett konverbiumi morfémákat” említi:

-GAndA, *-GAnğA*, *-GAnnAn*, *-GAndIqtAn*, *-GAnšA*, *-GAndAy*, *-GAn sayin*,
-GAn soj, *-GAnmen*, *-GAn boyi*, *-GAn bette*, *-GAn siyaqti*, *-GAn tärizdi*,

² A kazakban minden konverbiumi morféma szuffixum. A továbbiakban a szuffixumokban az alábbi jelöléseket alkalmazom: az „A” magánhangzó realizációi a *tó* hangrendjétől függően [*a*] vagy [*e*] hangok lehetnek. A „G” pedig a szó utolsó hangjától függően /*g* vagy *ğ*/ és /*k* vagy *q*/ lehet. A zöngés mássalhangzóra és magánhangzóra végződő tövekhez /*g* vagy *ğ*/ kapcsolódik, a zöngétlen mássalhangzóra végződő tövekhez /*k* vagy *q*/. A *g* és *ğ*, valamint a *k* és *q* hangok között nincs fonematikus eltérés: a palatális hangrendű szavakban *k* és *g*, a veláris hangrendű szavakban *q* és *ğ* lehet. (Az eltérést azért érdemes jelölni, mert az ortográfia is tükrözi.)

Tagadás a konverbiumi mellékmondatot tartalmazó kazak mondatokban

-GAnAn *beri*, -GAnAn *keyin*, -GAnGA *šeyin*, -GAn *šaqtA*, -GAn *mezgilde*,
-GAn *tusta*, -GAn *kez(de)*, -GAn *waqıttA*, -GAn *orayda*, -GAnGA *deyin*
-y/AtInDA, -y/AtInDIqtAn, -y/AtInDAy, -y/AtIn *sıyaqtı*, -y/AtIn *kezde*
-ArDA, -ArGA, -Ar *aldında*, -Ar *kezde*, -Ar *šaqtA*, -Ar *mezgilde*
-MAstAn, -MAsqA, -MAstAy, -MAst *üčün*
-wmen, -w *üşin*, -w *sebebtı*
-MAq *üşin*
-IsImen

(Tanç 2002; Tekin 2006; Kirchner 1998: 327–329)

Ezekben közös az, hogy mind egyfajta „határozói jelentést” (például idő, ok, cél) ad meg, például -MAq *üşin*, vagy -w *üşin* ’azért, mert’, -GAn *sayın* ’minden alkalommal, amikor’, -GAn *soj* ’azután, hogy’ stb. Az „összetett” megnevezést pedig az indokolja, hogy morfológiailag ezek vagy egy participiumi (melléknévi igenév) (-GAn, -AtIn, -Ar/-MAst), vagy egy infinitívuszi (főnévi igenév) (-w, -MAq, -Is) toldalékból és vagy datívuszi (+GA), lokatívuszi (+DA), ablatívuszi (+DAn), insztrumentáliszi (+Men), ekvatívuszi (+DAy), +ša morfémából, vagy egy névutóból (és a névutó által kiosztott esetből) állnak össze. Tehát például a -GAn *soj* esetében a -GAn egy participiumi szuffixum, a *soj* ’után’ pedig egy névutó; az -w *üşin* esetében az -w egy infinitívuszi morféma, az *üşin* ’miatt’ pedig névutó.

1.2. Az egyszerű konverbiumi morfémák

A konverbiumi morfémák másik csoportja a (morfológiailag) egyszerű morfémák köre. Ezek felépítésüket tekintve szinkrón szinten nem transzparenssek. A kazakban található egyszerű konverbiumi morfémák a következők: -(I)p, -A/y, -GAll, -MAy, -sA (Tanç 2002; Tekin 2006; Kirchner 1998: 327–329). Az -A/y többnyire módot ad meg, a -GAll célhatározói, illetve ’azóta, hogy’, a -MAy ’anélkül, hogy; nem csinálva’, a -sA ’amikor; ha’ jelentést fejez ki.

1.3. Az -(I)p morfémáról általában

Az -(I)p morféma realizációja magánhangzókra végződő igék esetén -p (pl. *de-p* ’mond-CV’), palatális hangrendű, mássalhangzókra végződő igék esetén -ip (pl. *žiber-ip* ’küld-CV’), veláris hangrendű, mássalhangzókra végződő igék esetén pedig -ıp (pl. *al-ıp* ’vesz-CV’).

Az -(I)p jelentését tekintve (is) meglehetősen alulspecifikált, az általa hordozott jelentést többnyire egyszerű kapcsolatos viszonyként szokták jelmezni; ’és, majd, akkor, azután’ jelentésű lehet. A legtöbb esetben az -(I)p morfémás mellékmondat alanya megegyezik a főmondat alanyával, de lehet

különböző alanyuk is (ahogy az például látható alább az (5) mondatban). Továbbá az *-(I)p* morfémával jelölt igen nem lehet olyan toldalék, ami mutatná az egyeztetést a mellékmondat alanyával. Az *-(I)p* morfémával jelölt mellékmondatok lehet a főmondatról függetlenül jelölni módra vagy aspektusra. Utóbbira példa a (2) mondat, ahol az *aralap žürip* segédigés szerkezetben a már említett *žür-* a segédige, ami a progresszív aspektust fejezi ki.

- (2) [*El-di arala-p žür-ip*], *šal-diň esig-i-niň*
 ország-ACC jár-cv AUX- CV öregapó-GEN ajtó-POSS.SG.3-GEN
aldi-nan öt-e ber-di.
 előtt.POSS.SG.3-ABL elhalad-cv AUX-PAST.SG.3
 'Amikor az országot járta, elhaladt az öregapó ajtaja előtt.'

2. Miért kétarcú az *-(I)p*?

2.1. Egyéb konverbiumi morfémák és a főmondat funkcionális kategóriái

Az igeidőt kivéve egyik konverbiumi morfémával alkotható mellékmondatra sem terjedhetnek ki a főmondat funkcionális kategóriái (eltekintve az alább tárgyalandó *-(I)p* morfémától). Így például az alábbi *-GAndA* morfémával jelölt konverbiumi mellékmondatot tartalmazó (3) példában a főmondati tagadás³ hatóköre csak a mátrix mondatra terjed ki, a szögletes zárójelbe tett konverbiumi mellékmondatra nem. Ez egyes *-(I)p* morfémával jelölt mellékmondatokot kivéve minden konverbiumi mellékmondat esetén így van.

- (3) *Patša [saray-lar-di arala-p žür-gende],*
 padisah palota-PL-ACC bejár-cv AUX-CV
ešbir adam kezik-pe-di.
 semmilyen ember találkozik-NEG-PAST.SG.3
 'Miközben a padisah körüljárta a palotákat, senkivel sem találkozott.'

Továbbá nem csak a tagadás, de egyéb funkcionális kategóriák (például mód, aspektus) sem terjedhetnek ki a konverbiumi mellékmondatokra (ismét egyes *-(I)p* -pel jelölt mellékmondatoktól eltekintve).

³ A kazakban az igéi predikátumok esetén a *-MA*- tagadósuffixummal történik a tagadás. A *-MA*- közvetlenül az igező (vagy az esetleges igenemi szuffixumok, például passzív) után csatlakozik. A magánhangzókra, illetve az */-l/, /-r/, /-y/, /-w/* hangokra végződő tövek után *-mA-* (*žiber-me-* 'küld-NEG-'), az */-m/, /-n/, /-ŋ/, /-z/, /-ž/* hangokra végződő tövek esetén *-bA-* (*min-be-* 'felszáll-NEG-'), a zöngétlen mássalhangzókra végződő tövekhez pedig *-pA-* (*qayt-pa-* 'visszatér-NEG-') allomorf csatlakozik.

2.2. Az *-(I)p* kétarcú viselkedése

A (4)-(7) példák esetében az *-(I)p* morfémával jelölt mellékmondatok is a fenti konverbiumi mellékmondatokhoz hasonlóan viselkednek: a főmondat-beli tagadás nem terjed ki a konverbiumi mellékmondatra. Tehát például az (5) esetében a mondatot nem lehet úgy értelmezni, hogy a 'Gazdag ember **nem** távozott el erről a világról, és (így) a fia a végrendeletét nem teljesítette.'

- (4) *Bala [art-ın-a qara-p tur-ıp] bayqa-may*
gyerek hát-POSS.SG.3-DAT néz-cv AUX-CV figyel-NEG.cv
qal-ıp e-di.
AUX-PERF COP-PAST.SG.3
'Mikor a gyerek a háta mögé nézett, nem figyelt oda.'

(Tanç 2002)

- (5) [*Bay düniye-den öt-ıp] ul-ı*
gazdag világ-ABL elmegy-CV fiú-POSS.SG.3
ata-si-niñ öciyet-i-n orında-ma-y-dı.
apa-POSS.SG.3-GEN végrendelet-POSS.SG.3.ACC teljesít-NEG-PRS-SG.3
'A gazdag ember erről a világról eltávozván, a fia az apja végren-
deletét nem teljesítette.'

- (6) *Bala-lar [bul žer-den ket-ıp], sol žer-ge*
gyerek-PL ez hely-ABL megy-CV az hely-DAT
bar-ma-y-dı.
megy-NEG-PRS-SG/PL.3
'A gyerekek erről a helyről elmenve, arra a helyre nem mentek.'

- (7) *Awıl adam-dar-ı [olay söyles-ıp, bilay söyles-ıp]*
falú ember-PL-POSS.SG.3 így tanácskozik-CV úgy tanácskozik-CV
qunğa Šiñkildek-ke sol qız-dıñ öz-i-n
végül Š.-DAT az lány-GEN maga-POSS.SG.3.ACC
ber-me-y-di, basqa qız ber-e-di.
ad-NEG-PRS-SG.3 másik lány-ACC ad-PRS-SG.3
'A falú népe így tanácskozva, úgy tanácskozva végül nem ezt (hanem
azt) a lányt adták oda Singkildeknek.'

Ugyanakkor vannak olyan mondatok, ahol a főmondat funkcionális kategóriáinak hatóköre – ellentétben az összes többi konverbiumi mellékmondat viselkedésével – kiterjedhet az *-(I)p* morfémával jelölt mellékmondatokra. A (8)-(13) mondatokban arra láthatóak példák, hogy ugyan a konverbiumi mellékmondati részben nincsen tagadás, mégis tagadóan kell értelmezni az adott tagmondatot. Például a (13) esetében csak a főmondat predikátumán (*ber-*

'ad') található tagadószuffixum, a tagadás hatóköre mégis kiterjed az *aldına barıp* 'elébe menve' konverbiumi mellékmondatra is, és így az egész mondat jelentése az lesz, hogy 'Nem ment elébe, és nem köszönt'.

- (8) [*Üy-den alıs-qa ŧıg-ıp*] *kör-me-gen kiŧkentay*
 ház-ABL messzi-DAT kimegy-CV lát-NEG-PART kicsi
Däwletke qubılıs-tıñ bär-i žumbaq e-di.
 Deulet esemény-GEN összes-POSS.SG.3 rejtély COP-PAST.SG.3
 'A házból messzire ki **nem** menő, (semmit) sem ismerő kicsi Deulet számára minden esemény rejtély volt.'
- (9) *Wäzır ötken-degi-dey [mırs et-ıp] kül-me-di.*
 vezır múlt-ADJ-[mint] vigyorog-CV mosolyog-NEG-PAST.SG.3
 'A vezır **nem** vigyorgott és mosolygott a múltkorihoz hasonlóan.'
- (10) *Bala-nı [quŧaqt-a-p] cüy-me-di.*
 gyerek-ACC ölel-CV puszil-NEG-PAST.SG.3
 'A gyereket **nem** ölelte és nem puszilta.'
- (11) *Ötken-degi-dey bala-nı [oyat-ıp] quŧaqt-a-ma-dı.*
 múlt-ADJ-[mint] gyerek-ACC felemel-CV megölel-NEG-PAST.SG.3
 '**Nem** emelte fel és nem csókolta meg a gyereket a múltkorihoz hasonlóan.'
- (12) *Hanŧa [tamaq-tı pisir-ıp],*
 (kán lánya) étel-ACC főz-CV
han-ğa al-ıp kel-ıp ber-me-p-ti.
 kán-DAT vesz-cv jön-cv AUX-NEG-PERF-PAST.SG.3
 'A kán lánya az ételt **nem** főzte meg és nem szolgálta fel a kánnak.'
- (13) [*Aldın-a bar-ıp*], *cälem ber-me-di.*
 előtt.POSS.SG.3-DAT megy-CV üdvözet ad-NEG-PAST.SG.3
 '**Nem** ment elébe és nem köszönt.'

Igen sok megszorítás vonatkozik ezekre a szerkezetekre: a főmondati tagadás csak akkor vonatkozhat az *-(I)p* -es mellékmondatra, ha mindkét tagmondat alanya ugyanaz. Másrészt a (10) és (11) példákban láthatóhoz hasonló módon a két predikátum közös tárgya nem szokott a konverbiumi mellékmondat predikátuma és a főmondat predikátuma közé kerülni, hasonló megszorítás áll fenn például a (9) mondatban a közös alanyra vonatkozóan. Vagyis úgy tűnik, hogy ezek a típusú mondatok nem engedik, hogy az azonos (és azonos grammatikai szerepű) elemeket mindkét tagmondatba kitegyük, továbbá ennek az azonos elemnek mindkét esetben meg kell előznie a konverbiumi predikátumot.

Nem csak a tagadás, hanem más funkcionális kategóriák hatóköre is kiterjedhet az *-(I)p* -es mellékmondatokra, így például a (14) esetében a felszólítás kategóriája nem csak a főmondatra, hanem az *-(I)p* morfémával jelölt mellékmondatra is vonatkozik. Így annak ellenére, hogy az *-(I)p* -es mellékmondat nincs külön jelölve módra, mégis a jelentése felszólítói lesz, mivel a főmondati imperatívusz hatóköre kiterjed erre a tagmondatra is. Ezekkel jelen dolgozat nem fog részletesebben foglalkozni, de az alább javasolt elemzés keretébe ezek is beilleszthetők lesznek.

- (14) [*Žuma sayin qiz al-ip*], *qala sayin üy sal*.
péntek minden lány vesz-CV város minden ház épít.IMP.SG.2
'Minden pénteken vegyél el egy lányt, és minden városban építs házat.'

Jelen dolgozat kérdésselvetése tehát az, hogy mivel magyarázható, hogy a főmondat funkcionális hatókörének tekintetében az *-(I)p* egyes esetekben úgy viselkedik, mint az összes többi konverbiumi morféma, másszor azonban különbözőképp.

3. Alárendelői és mellérendelői szerkezetek elkülönítése

A következőkben amellet érvelek, hogy az *-(I)p* – a konverbiumi mellékmondatok definíciójával ellentétben – nem csak alárendelői, hanem mellérendelői szerkezeteket is létrehozhat. Továbbá a tagadás hatóköre csak akkor terjed ki a konverbiumi tagra is, ha a konverbiumi mellékmondat vP kategóriájú, és ha a mátrix IP-vel áll mellérendelői viszonyban; tehát csak vP-IP mellérendeléskor.

A 1. pontban megfogalmazott definíció szerint a konverbiumi mellékmondatok alárendelői viszonyban állnak a főmondatukkal. Ez a megállapítás a konverbiumi mellékmondatok minden típusára igaz, és részben igaz az *-(I)p* morfémás mellékmondatokra is – de nem minden esetben: olykor (és ezek közé tartozik az, amikor kiterjed rájuk a főmondati tagadás hatóköre) az *-(I)p* mellékmondatok mellérendelői viszonyban is állhatnak a mátrix taggal. Hogyan érvelhetnénk tehát amellet, hogy a szakirodalom állításával⁴ ellentétben az *-(I)p* morfémás mellékmondatok mellérendelőiek is lehetnek?

---

⁴ Igaz, nem mindenki van azon az állásponton, hogy az *-(I)p* alárendelői mellékmondatokat hoz létre. Kornfilt (2001) azt fogadja el, hogy a törökországi törökben az *-(I)p* morfémás mellékmondatok mellérendelő viszonyban állnak a főmondatall. (Arról nem ejt szót, hogy az *-(I)p* létrehozhatna alárendelői mellékmondatokat is. Lehetséges azonban, hogy a törökországi törökben ez nem is fordulhat elő.)

3.1. Kötéskeresztek alkalmazhatósága

Egy lehetséges módszer lehetne különböző kötéskeresztek alkalmazása: ha például az első tagmondat alanya egyes szám harmadik személyű személyes névmás⁵, akkor ez a mellérendelői mondatok esetén nem lehet koreferens a második tagmondat (a főmondat) alanyával. Az alárendelői mondatok esetében ugyanakkor ez lehetséges, ami azt mutatja, hogy a mellékmondat be van ágyazva a főmondatba. Így a (15)-ben található *-GAn soŋ* összetett morfémával jelölt konverbiumi mellékmondatot tartalmazó szerkezet esetén alkalmazható ez a teszt annak alátámasztására, hogy a konverbiumi mellékmondat nem mellérendelői, hiszen látható, hogy az első tagmondat alanya a második tagmondat alanyától kapja a referenciáját.

- (15) [pro_i *Üy-in-e* *kel-gen soŋ*]
 ház-POSS.SG.3-DAT jön-CV
Ayša_i tamaq pisir-w-ge kiris-ti.
 Ajsa étel főz-INF-DAT kezd-PAST.SG.3
 'Miután hazaért (Ajsa), Ajsa elkezdett ételt főzni.'

Ez nem lehetséges a mellérendelői mondatok esetében, ahogy a (16) példában látható, itt ugyanis a testes névmás nélküli változat nem grammatikus, a (17) példa szerint pedig a testes *ol 'ö'* névmás nem lehet koreferens a második tagmondat alanyával. Ezek közül a (16) példa a bizonyító erejű, mert az *ol* nem lehetne koreferens alárendelői mondatok esetében sem – az *ol* „kivételes” tulajdonságai miatt.

- (16) *[*Üy-in-e* *ket-ti*],
 ház-POSS.SG.3-DAT jön-PAST.SG.3
al Ayša tamaq pisir-w-ge kiris-ti.
 és Ajsa étel főz-INF-DAT kezd-PAST.SG.3
 szándékolt: 'Hazaért (Ajsa), és Ajsa elkezdett ételt főzni.'
- (17) [OI*_{i/j} *üy-in-e* *ket-ti*],
 ő ház-POSS.SG.3-DAT jön-PAST.SG.3
al Ayša_i tamaq pisir-w-ge kiris-ti.
 és Ajsa étel főz-INF-DAT kezd-PAST.SG.3
 'Ő (nem Ajsa) hazaért, és Ajsa elkezdett ételt főzni.'

⁵ Ez a kazakban (ahogy egyébként a törökországi törökben is) csak testetlen névmás (pro) lehet. A kazak *ol 'ö'* (illetve a törökországi török *o 'ö'*) viselkedése eltér például a magyarban tapasztalhatótól. Erre lásd Erguvanlı–Taylan (1986)-ot.

Csakhogy a kötéstesztek nem alkalmazhatóak a szóban forgó *-(I)p* morfémas mondatok esetében, mert a vizsgálandó szerkezetek (tehát azok, amelyek esetében a tagadás hatóköre kiterjed a mellékmondatra) kötelezően azonos alanyúak, ami csak egyszer szerepelhet a szerkezetben.

3.2. *Coordinate Structure Constraint*

A mellérendelői szerkezetek kapcsán az egyik leggyakrabban említett kritérium az úgynevezett *Coordinate Structure Constraint* (CSC), amely szerint nem lehet kimozgatni egy mellérendelői szerkezetből az egyik tagot, illetve valamelyik tag egyik elemét (Postal 1998: 50–55).⁶ Ez az elv arra mutat rá, hogy az olyan nyelvekben, mit például az angol, orosz, vagy akár a magyar is, ahol van *wh*-mozgatás, a mellérendelői mondatokban nem lehet csak az egyik tagmondatban kérdést feltenni.⁷ A (18) mellérendelői mondatot tehát nem alakíthatjuk a (19) és a (20)-hoz hasonló módon kérdővé. Hasonló mondatok az angolban sem lehetségesek, ahogy az a (21) példában látható.

(18) *Ágnes a Bűn és bűnhődést olvasta, Márton pedig levest főzött.*

(19) **Mit olvasott Ágnes, Márton pedig levest főzött?*

(20) **Mit olvasott Ágnes és Márton levest főzött?*

(21) **Which trombone₁ did [the nurse polish t₁], and the [plumber computed my tax]?*

*'Melyik harsonát fényesítette ki a nővér, és a vízvezetékszerelő kiszámolta az adómat?'

Postal (1998: 50–55)

Ugyanakkor alárendelői mondatok esetén lehetséges csak az egyik tagmondatban kérdést feltenni, így az alábbi (22) és (23) mondatok grammatikusak a magyarban és az angolban.

---

⁶ Az elvet John Robert Ross fogalmazta meg *Constraints on variables in syntax* című 1967-es doktori disszertációjában. Mivel ez a munka nem volt elérhető számomra, így Postal munkájából idézem az elvet. Postal hivatkozása: Ross 1967: 98–99.

⁷ A CSC alól kivétel az *across-the-board* típusú mozgatás (ATB), amikor mindkét mellérendelői tagból ugyanazt a grammatikai szerepű elemet mozgatjuk ki. (Postal hivatkozása: Ross 1967: 107) Ere példa a következő mondat, ahol a tárgy szerepű elemre kérdezzünk rá, majd a második tagmondatban lévő *mit* elliptálódik:

(i) *Mit főzött meg Ágnes és evett meg a család?*

- (22) *Mit olvasott Ágnes, amikor Márton levest főzött?*
 (23) *Which trombone did the nurse polish when the plumber computed my tax?*
 'Melyik harsonát fényesítette a nővér, amikor a szerelő az adómat számolta ki?'

A Ross-féle magyarázat szerint tehát a mellérendelői mondatok azért nem grammatikusak, mert nem lehet csak az egyik tagmondatból kimozgatni annak egyik elemét (márpedig a *wh*-mozgatás ezt teszi). Ez az elv egyébként nem csak kérdés esetén alkalmazható, hanem minden olyan művelet esetében, ami mozgatást igényel (például ilyen lehet a fókusz vagy a topik előre-mozgatása a mondatban).

A törökországi török és a kazak esetében azért tűnhet ez az elv használhatatlannak, mert a kérdés és a fokalizáció *in situ* történik, tehát nincsen ilyenkor mozgatás. Ugyanakkor az alábbi (24)-es törökországi török mellérendelői mondatban mégsem grammatikus a kérdés, ahogy az a (25) példában látszik. Valamint ahogy a (26) példából kitűnik, az alárendelői mondat esetében lehetséges csak az egyik tagmondatban kérdést föltenni.

- (24) [*AyşeSuç ve Ceza*'-yı *oku-du*],
 Ajse Bün és bünhödés-ACC olvas-PAST.SG.3
Mehmet ise çorba yap-ti.
 Mehmet pedig leves csinál-PAST.SG.3
 'Ajse a Bün és bünhödést olvasta, Mehmet pedig levest főzött.'
- (25) **[Ayşe ne oku-du], Mehmet ise çorba yap-ti?*
 Ajse mi(Q) olvas-PAST.SG.3 Mehmet pedig leves csinál-PAST.SG.3
 'Ajse mit olvasott, Mehmet pedig levest főzött?'
- (26) [*Mehmet çorba yap-tğında*] *Ayşe ne oku-du?*
 Mehmet leves csinál-CV Ajse mi(Q) olvas-PAST.SG.3
 'Mikor Mehmet levest főzött, akkor Ajse mit olvasott?'

Ebből arra következtethetünk, hogy talán az alárendelői és a mellérendelői mondatok közötti különbség nem a mozgatásban rejlik, hanem abban, hogy a mellérendelői tagmondatoknak „párhuzamos szerkezetűnek” kell lennie: tehát nem lehet az egyik tagmondatban kérdés vagy topik, amikor a másik nem tartalmazza ezeket. A CSC részletes felülvizsgálata nem lehet jelen dolgozat tárgya, elég annyi, hogy láthatóan a „kérdéseszt” alkalmazható arra, hogy elválasszuk egymástól az alárendelői és a mellérendelői szerkezeteket a törökországi törökben, és a kazakban is – ahogy az hamarosan látható lesz.

4. Kazak alárendelői és mellérendelői -(I)p mellékmondatok

A „kérdésteszt” alkalmazható a kazak esetében is: a (27) mellérendelői mondat nem alakítható úgy kérdő mondatná, hogy csak az egyik tagmondatban teszünk fel kérdést, ahogy az látható a (28) mondat esetében. Ugyanakkor ez lehetséges az alárendelői konverbiumi -GAnda morfémával jelölt mellékmondatot tartalmazó (29) példában⁸.

- (27) [*Molda iyek qaq-ti da*],
molla jel üt-PAST.SG.3 is/meg
bala dala-ğa šig-ip ket-ti.
gyerek kint-DAT kimegy-cv AUX-PAST.SG.3
'A molla jelet adott, és a gyerekek kiment.'
- (28) * [*Molda iyek qaq-ti da*],
molla jel üt-PAST.SG.3 is/meg
kim dala-ğa šig-ip ket-ti?
ki(Q) kint-DAT kimegy-cv AUX-PAST.SG.3
'A molla jelet adott, és ki ment ki?'
- (29) [*Molda iyek qaq-qanda*] *kim dala-ğa šig-ip ket-ti?*
molla jel üt-CV ki(Q) kint-DAT kimegy-cv AUX-PAST.SG.3
'Amikor a molla jelet adott, akkor ki ment ki?'

Nem csak a konverbiumi mellékmondatot tartalmazó alárendelői mondatokban lehet kérdést feltenni, lehetséges ez a függő beszédet tartalmazó „kanonikus” alárendelői mondatok esetében is; a (30) és a (31) szolgáltatt erre példát.

- (30) [*Emtihan tapsir-a al-ma-ğan-in*]
vizsga terhel-cv AUX-NEG-PART-POSS.SG.3.ACC
kim ayt-ti?
ki(Q) mond-PAST.SG.3
'Ki mondta, hogy nem sikerült neki a vizsga?'
- (31) *Ajša [kim-din emtihan tapsir-a*
Ajša ki(Q)-GEN vizsga terhel-cv
al-ma-ğan-in] ayt-ti?
AUX-NEG-PART-POSS.SG.3.ACC mond-PAST.SG.3
'Ajša kit mondott, hogy nem sikerült neki a vizsga?'

---

⁸ A -GAnda morfémával alkotott mellékmondatokról a (15)-(17) példák alapján már kiderült, hogy alárendelőiek.

A tagadás hatóköri különbségei kapcsán hozott példák (4)–(13) figyelemre-méltó megoszlást mutatnak a „kérdéstezt” során: azokban az esetekben, ahol nem vonatkozik a főmondati tagadás az *-(I)p* morfémával jelölt mellékmondatra, ott lehetséges kérdést feltenni a főmondatban. A (32)–(34) mondatok tehát úgy viselkednek a „kérdéstezt” során, mint az alárendelői mondatok⁹.

- (32) [*Bala-lar bul žer-den ket-ip*],
gyerek-PL ez hely-ABL megy-CV
qay žer-ge bar-dī?
mely(Q) hely-DAT megy-PAST.SG/PL.3
'A gyerekek erről a helyről elmenve hova mentek?'
- (33) [*Žumirtqa-ni apar-ip*] **qay žer-ge qoy-dī-ŋ?**
tojás-ACC hoz-CV mely(Q) hely-DAT rak-PAST-SG.2
'A tojást elhozva hova raktad?'
- (34) *Awil adam-dar-i [olay sōyles-ip, bīlay*
falú ember-PL-POSS.SG.3 így tanácskozik-CV úgy
sōyles-ip] qunğa Šiŋkildek-ke kim-di ber-e-dī?
tanácskozik-CV végül Š-DAT ki(Q)-ACC ad-PRS-SG.3
'A falú népe így tanácskozza, úgy tanácskozva végül kit adott oda Singkildeknek?'

Nem lehetséges azonban a főmondatban kérdést feltenni a fentiekhez hasonló módon azon példák esetén, ahol a főmondati tagadás hatóköre kiterjedt az *-(I)p* morfémás mellékmondatra is (tehát a fenti (8)–(13) példáknál). A példák esetén a zárójelbe tett tagadósuffixum azt jelzi, hogy a mondatok vele együtt és nélküle is ugyanúgy agrammatikusak.

- (35) **Wüzir [qušaqt-a-p] kim-di ciüy-(me)-dī?*
vezír ölel-CV ki(Q)-ACC puszil-NEG-PAST.SG.3
- (36) **Ötken-degi-dey [oyat-ip] kim-di qušaqt-a-(ma)-dī?*
múlt-ADJ-[mint] felel-CV ki(Q)-ACC megölel-NEG-PAST.SG.3

---

⁹ A kérdésekben nem használtam tagadó alakú főmondati predikátumot, hogy ne zavarja meg a mondat helyességének megítélését.

- (37) **Hanša [tamaq-ti pisir-ip]*
 [kán lánya] étel-ACC főz-CV
kim-ge al-ip kel-ip ber-(me)-pti?
 ki(Q)-DAT vesz-cv jön-cv AUX-NEG-EVID-SG.3
- (38) **[Aldin-a bar-ip] kim sälem ber-me-di?*
 előtt.POSS.SG.3-DAT megy-CV ki(Q) üdvözlét ad-NEG-PAST.SG.3

A (35–38) példák csak abban az esetben lehetnek helyesek, ha a kérdőszó mindkét tag ugyanolyan grammatikai szerepű elemére kérdez rá, és megelőzi mindkét tagot. Tehát a (39) mondatban a *kimdi* 'kit' kérdőszó a *qušaқта*- 'ölel' és a *süy*- 'puszil, csókol' tárgyára kérdez rá.

- (39) *Wäzir kim-di [qušaқта-p] cüy-di?*
 vezír ki(Q)-ACC ölel-CV puszil-PAST.SG.3
 'Kit ölelt és puszlított meg a vezír?'

Különösen beszédes a (37) példa, amelynek kijelentő megfelelőjében látszik (vö. 12), hogy konverbiumi és a főmondati predikátum közé ékelődhet más elem is (*hanğa* 'kánnak'), tehát az agrammatikusságot nem az okozza, hogy nem kerülhet a két predikátum közé semmilyen elem. Rákérdezni azonban nem lehet erre az elemre a (40) példában látható módon, csak úgy, hogy a kérdőszó mindkét tagot megelőzi, és mindkét tagmondatra vonatkozik:

- (40) *Hanša tamaq-ti kim-ge*
 [kán lánya] étel-ACC ki(Q)-DAT
[pisir-ip] äkel-ip ber-ipti?
 főz-CV hoz-cv AUX-EVID.SG.3
 'A kán lánya az ételt kinek főzte meg és szolgálta fel?'

A „kérdésteszt” tehát arra mutat rá, hogy azok az esetek, amelyekben a főmondati tagadás nem vonatkozik az *-(I)p* -es mellékmondatra, azok alárendelőiek (32–34), mivel lehetséges csak az egyik tagmondatban – függetlenül a másik tagmondattól – kérdést feltenni bennük. Azok a mondatok viszont, ahol az *-(I)p* morfémával jelölt mellékmondatok beletartoznak a főmondati tagadás hatókörébe, mellérendelői viszonyban állnak a főmondattal (35–38), mivel nem lehet csupán az egyik tagmondatban kérdést feltenni.

5. vP-IP mellérendelés

A főmondati tagadás hatóköre tehát egyrészt akkor terjedhet ki az *-(I)p* -es mellékmondatra, ha a főmondat és a mellékmondat mellérendelői viszonyban vannak. Ez azonban még nem elégséges feltétel: a tagadás szköpusza ugyanis

csak akkor vonatkozhat a konverbiumi mellékmondatra, ha a konverbiumi mellékmondat vP kategóriájú és a főmondatban az IP-hez kapcsolódik.¹⁰

Arra, hogy az *-(I)p* -es mellékmondatoknak vP-nek kell lennie, a legfontosabb bizonyítékot az szolgáltatja, hogy a konverbiumi mellékmondat predikátumát ilyen esetekben nem lehetséges aspektusra vagy módra jelölni. Így a (41) példában a progresszív aspektus jelölése agrammatikus mondatot eredményez. A mondat tagadással, illetve anélkül is helytelen¹¹.

- (41) **[Aldin-a bar-a žür-üp], sälem ber-(me)-di.*
 előtt.POSS.SG.3-DAT megy-cv AUX-CV üdvözlés ad-NEG-PAST.SG.3

Azt, hogy ilyenkor a konverbiumi mellékmondatoknak a főmondati IP-hez kell kapcsolódnia, nem pedig CP-hez, alátámasztja, hogy a konverbiumi mellékmondat és a főmondat között nem lehet topik (a topikelémlés nem *in situ* a kazakban), továbbá, hogy a két tagmondat alánya nem lehet a két tagmondat között. Utóbbi agrammatikusságát mutatja a (42) mondat¹².

- (42) **Ötken-degi-dey [oyat-üp] han qušaqtā-(ma)-dī.*
 múlt-ADJ-[mint] felel-cv kán megölel-NEG-PAST.SG.3

¹⁰ A kazak igei csoportok funkcionális projekcióinak sorrendjét a morféma sorrendje tükrözi: a vP után állhat a tagadó szuffixum (bár a tagadás következhet a ModP vagy AspP után is), majd a modalitás (ezek többnyire segédigés szerkezetek a kazakban), ezután az aspektus (szintén többnyire segédigés szerkezetekről van szó), ezt pedig a (finit) időjelek (*Tense*) követik, majd az alannal való egyeztetés (*AgrP*). Az alábbi (i) példában a *söyles-* a vP (magában foglalva a kooperatívuszi *-(I)s-* képzőt: *söyle-* 'mond', *söyles-* 'beszélget'), amit a NegP követ, majd a TenseP és AgrP.

(i) *eškim-men söyles-pe-y-dī*
 senki-INST beszél-NEG-PRS-SG.3
 'senkivel se beszélget'

A (ii) példában az *otür-güz-* a vP (*otür-* 'ül, leül' a *-güz-* pedig a műveltetőképző), a konverbiumi morfémaival létrehozott segédigés szerkezet a befejezettséget fejezi ki (*AspP*), majd a jelen idő (*TenseP*) és az ArgP következik.

(ii) *Kelinšek kempir-dī otürgüz-üp qoy-a-dī.*
 [friss menyasszony] öregasszony-ACC ültet-cv AUX-PRS-SG.3
 'A friss menyasszony leültette az öregasszonyt.'

A konverbiumi morféma többnyire a TenseP pozíciójában vannak, de a mellérendelői *-(I)p* rögtön a vP-t követi. (Mellesleg az *-A/y* módjellegű jelentést megadó konverbiumi morféma is csak a vP-hez csatlakozhat, ModP-hez vagy AspP-hez nem.)

¹¹ A (41) mondat grammatikus párja, illetve a hozzá tartozó fordítás a (13)-ban olvasható.

¹² A (42) mondat grammatikus párja, illetve a hozzá tartozó fordítás a (11)-ben olvasható.

6. Az *-(I)p* morféma elemzése

A fentiekben leírtak szerint tehát az *-(I)p* jelölhet alárendelői mellékmondatokat (vö. 35–38 példák). A (35–38) mondatokban azonban az *-(I)p* morfémat úgy kell elemezni, mint egy kapcsolatos kötőelemet, ami csak igei csoportok esetében használható. Ez nem teljesen szokatlan a világ nyelveiben: sok nyelvben a mellérendelt tagok típusa (például szófaja) meghatározza, hogy milyen kötőszó kötheti őket össze¹³ (Haspelmath 2000: 17–20.) Például a kazakban a *Men* – insztrumentáliszként is használatos szócska – mellérendelői kötőelemként csak névszókat kapcsolhat össze (de például igei csoportokat vagy mellékmondatokat nem). Az alábbi (43) példában a *šiqis* 'kelet(i)' és a *batīs* 'nyugat(i)' névszókat köti össze.

- (43) *šiqis pen batīs ükimet-ter-i ara-sin-da-gi*
kelet és nyugat birodalom-PL-POSS.SG.3 köz-POSS.SG.3-LOC-ADJ
baylanīs
közlekedés
'keleti és nyugati birodalmak közötti közlekedés'

Így nem lehet szokatlan az sem, hogy vannak olyan kötőelemek, amelyek csak igei csoportokat tudnak összekapcsolni egymással, tehát mint a kazak *-(I)p*.

7. Kitekintés

7.1 Hasonló hatóköri jelenségek

Nem egyedi jelenség, hogy egy nyelvben egy (esetleg két) bizonyos típusú konverbiumi morfémaival létrehozott mellékmondatok beletartozhatnak a főmondat funkcionális kategóriáinak hatókörébe, és így például vonatkozhat rájuk a főmondati tagadás. Ilyenek többek között a burusaszki (egy szigetnyelv a Nyugat-Karakorumban), a dravida és a halha nyelvek (Tikkanen 1995: 510–513).

De nem csak nonfinit konverbiumi mellékmondatok esetében találkozhatunk ilyen jelenséggel. A (44) magyar az IP-IP és a (45) angol vP-vP mellérendelt tagokra együttesen vonatkozik a tagadás hatóköre.

---

¹³ Például a koreában a *-(k)wa* szuffixum csak főnévi csoportokat kapcsol össze, a *-ko* szuffixum pedig csak „eseményeket” (mellékmondatokat) (Haspelmath 2000: 18). A *yoruba* (niger-kongói nyelvcsalád) nyelvben az *àti* főnévi csoportokat, a *tí* vonatkozó mellékmondatokat, a *sì* pedig főmondatokat kapcsolhat össze (Haspelmath 2000: 19).

(44) *Ágnes nem fogta meg és ette meg a kukoricát.*

(45) *I didn't bake and eat cookies yesterday.*

'Nem sütöttem és ettem tegnap sütit.'

7.2 Kétarcú morfémák

Úgy tűnik továbbá, hogy az sem szokatlan, hogy egy nyelvben ugyanazon morféma egyszerre alárendelői és mellérendelői szerkezetek létrehozására is alkalmas – de sosem egyidejűleg. Ilyen nyelv az északi pajut (azték-tano nyelvcsalád), ahol a *-si* toldalék alárendelői és mellérendelői mellékmondatokat is jelölhet. A kétféle típus a kötéstesztek és az ATB-mozgatás tekintetében is elkülönül egymástól, továbbá a köztük lévő strukturális különbséget jól jelzi, hogy a mellérendelői típusú mellékmondat alanya nominatívuszban van, míg az alárendelői mondaté akkuzatívuszban¹⁴ (Toosarvandani 2013).

8. Összegzés

A fentiekben amellet érveltem, hogy a kazak *-(I)p* morféma – a többi konverbiumi morfémától eltérően – nem csak alárendelői, hanem mellérendelői mellékmondatokat is jelölhet. E kettősség legfontosabb bizonyítékát a „kérdéstesz” szolgáltatta, amely alapján elkülöníthetővé vált a két típus. De az *-(I)p* kétarcúságára bizonyíték a főmondati funkcionális kategóriák eltérő hatóköri viselkedése is – amely pontosan egybeesett a „kérdéstesz” eredményeivel. Ez pedig egybevág más nyelvek egyes konverbiumi szerkezetei esetén tett megfigyelésekkel, miszerint ezek a mellékmondatok „kettős” viselkedést mutatnak.

Ezzel az eredménnyel egyrészt megoldhatjuk az *-(I)p* -es mondatok szokatlan viselkedése körüli, eddig megmagyarázatlan „rejtélyeket” (ilyen például a tagadás kérdése), másrészt rávilágíthatunk a török (nyelvcsaládbeli) konverbiumi mellékmondatok definíciójának hiányosságaira is.

---

¹⁴ A vonatkozó példák a következők (az (i) a nominatívuszos alannal a mellérendelői típusú, a (ii) az akkuzatívuszi alannal az alárendelői):

(i) *Yaisi ĩ pisa hani-hu-si, yaisi o=mabina.*

PTC 2SG.NOM good do-PUNC-SEQ PTC 3SG.ACC=cover

'Azután jól vigyázol rá, és aztán betakarod.'

(ii) *Saa'a yaisi uka sawabi kado'o mane-si, tiip'i o-kuba-tu wokwati-kwi.*

later PTC that.ACC sagebrush nothing become-SEQ earth 3SG-LOC-LOC dump-IRR

'És azután, mikor a zsájacserje már nincs ott, földet dobsz rá.'

(Toosarvandani 2013: 2)

Rövidítések jegyzéke

ABL = ablatívusz; távolító eset

ACC = tárgy eset

ADJ = jelzót kialakító toldalék

AUX = segédige

COP = kopula

CV = a konverbiumi mellékmondatot jelölő morféma

cv = a segédigés szerkezetekben a tartalmas igét jelölő konverbiumi morféma

DAT = datívusz; közelítő eset

EVID = evidencialitást jelölő szuffixum

GEN = birtokos eset

IMP = felszólító mód

INF = főnévi igenév

IRR = irrealis

LOC = lokatívusz

NEG = tagadószuffixum

PART = melléknévi igenév

PAST = múlt idő

PERF = perfekt

PL = többes szám

POSS = birtokos személyjel

PRS = jelen idő

PTC = diskurzusjelölő

Q = kérdőszó

SEC = igei mellérendelés jelölője („sequential marker”)

SG = egyes szám

Hivatkozások

Aydemir, İbrahim Ahmet 2009. *Konverbien im Tuwinischen. Eine Untersuchung unter Berücksichtigung des Altai-Dialekts*. Wiesbaden.

Biacsi, Mónika – Mukuseva, Rausangül (vál., ford.) 2011. *A kán és a vezír. Kazak népmesék*. Szeged.

Erguvanlı-Taylan, Eser 1986. Pronominal versus Zero Representation of Anaphora in Turkish. In: Slobin, D.I. – Zimmer, K. (eds.) *Studies in Turkish linguistics*. Amsterdam–Philadelphia. 209–232.

Haspelmath, Martin 1995. The converb as a cross-linguistically valid category. In: Haspelmath, M., König, E. (eds) *Converbs in Cross-Linguistic Perspective*.

- Structure and Meaning of Adverbial Verb Forms – Adverbial Participles, Gerunds*. Berlin – New York. 1–56.
- Haspelmath, Martin 2000. Coordination. In. Shopen, Timothy (ed.) *Language typology and linguistic description*. 2nd ed. Cambridge.
(Elektronikus formában: <http://email.eva.mpg.de/~haspelmt/coord.pdf>)
- Johanson, Lars 1995. On Turkic converb clauses. In. Haspelmath, M., König, E. (eds) *Converbs in Cross-Linguistic Perspective. Structure and Meaning of Adverbial Verb Forms – Adverbial Participles, Gerunds*. Berlin–New York. 313–348.
- Kirchner, Mark 1998. Kazakh and Karakalpak. In. Johanson, L. – Csató, É. Á. (eds.) *The Turkic languages*. London – New York. 318–332.
- Kornfilt, Jaklin 2001. On the syntax and morphology of clausal complements and adjuncts in the Turkic languages. In. Bisang, W. (ed.) *Aspects of Typology and Universals*. Berlin. 63–82.
- Postal, Paul Martin 1998. *Three Investigations of Extraction*. Cambridge–London.
- Ramstedt, Gustaf John 1903. *Über die Konjugation des Khalkha-Mongolischen*. Helsingfors.
- Tanç, Mustafa (2002): *Kazak Türkçesinde Zarf-Fiiller -Muhtar Evezov'un Tandamalı Engimeler Adlı Eseri Üzerinde Bir Çalışma- (Şekil-Anlam-İşlev ve Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları)*. Doktori disszertáció. Kézirat.
- Tekin, Ayşe 2006. *Kazak Türkçesinde Sifat-Fiil ve Zarf-Fiil Ekleri*. Szakdolgozat. Kézirat.
(Elektronikus formában: <http://www.belgeler.com/blg/13tu/kazak-trkesinde-sifat-fiil-ve-zarf-fiil-ekleri-anlam-ve-ilev-zellikleri-meaning-and-function-properties-of-additive-of-adjective-verb-and-adverb-verb-in-kazakh-turkish>)
- Tikkanen, Bertil 1995. Burushaski converbs in their South and Central Asian areal context. In. Haspelmath, M., König, E. (eds) *Converbs in Cross-Linguistic Perspective. Structure and Meaning of Adverbial Verb Forms – Adverbial Participles, Gerunds*. Berlin – New York. 487–528.
- Turan, Fikret 2000. *Adverbs and adverbial constructions in Old Anatolian*. Wiesbaden.
- Toosarvandani, Maziar 2013. *Coordination and subordination in Northern Paiute clause changing*. Előadás 87th Annual Meeting of the Linguistic Society of America, Boston, January 4, 2013.
(Elektronikus formában: <http://toosarva.scripts.mit.edu/cv.html>)
- Yüce, Nuri 1999. *Gerundien im Türkischen*. Eine morphologische und syntaktische Untersuchung. Ankara.